

Voorstel voor een thematisch programma binnen de NWA – programmaliijn 2

1. Omschrijving thema en beoogde impact

- a. Welke maatschappelijk(e) beleidsvraag/onderwerp/probleem ligt ten grondslag aan het voorstel? Wat is de urgentie van het onderwerp?
- b. Aan welke maatschappelijke impact zou het thematisch programma moeten bijdragen en welke veranderingen zou het tot stand moeten brengen? Wat is de stip op de horizon voor de betrokken overheden? Wanneer is het programma een succes?
- c. Welke maatschappelijke stakeholders zijn (mogelijk) relevant om bij het onderzoek/programma te betrekken?

Titel: Economische structuurverandering, concurrentiekracht en brede welvaart in Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland kent grote regionaal-economische opgaven, meer dan andere regio's in Nederland. Specialisaties in het havenindustriële complex, de tuinbouw, en distributie, brachten decennialang economische voorspoed. Maar voor deze specialisaties dreigt een lock-in door grote uitdagingen voor de transitie naar een duurzame en inclusieve economie die meervoudige waarde creëert voor Zuid-Hollanders, maar ook noodzakelijk is voor behoud en versterking van de bijdrage van Zuid-Holland aan Europese en nationale concurrentiekracht en weerbaarheid. De opgave voor innovatie en vernieuwing is groot om als regio (inter)nationaal concurrerend te zijn en blijven in bestaande maar ook in opkomende productieketens. Life-sciences & health, moderne maakindustrie, zakelijke dienstverlening, quantum-technologie en AI-technologie completeren tegenwoordig het economische palet van de regio. Maar de erfenis van het verleden klinkt nog door in relatief lage productiviteitsgroei en minder dan verwachte innovatie. Daarnaast is voor concurrentiekracht en transitie essentieel dat ook het brede MKB aanhaakt bij de verbetering van arbeidsproductiviteit, inclusie en verduurzaming. Het Voorontwerp Nota Ruimte, dat komend jaar omgezet wordt in de nieuwe Nota Ruimte van het Ministerie van VRO, geeft de provincie dan ook een aparte status: waar andere regio's een groeiopgave of autonome accommoderingsopgave krijgen, heeft de regio Rotterdam-Den Haag eerst balans nodig en moet het worden gestimuleerd in structuurverbetering. Deze opgave is al langer onderwerp van zorg: de Groeiagenda Zuid-Holland, verschillende studies van de provincies en de metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) en Regiorapporten van de OESO, onderkennen de opgaven van transitie van voorheen dominante sectoren en de lage scores op brede welvaart. Tegelijkertijd biedt de schaal van (specialisaties in) de regio ook juist de grootste kansen voor opschaling in Nederland en Europa: voor toepassingen van transities in de haven (energie, distributie, ICT), en voor een duale focus op duurzaamheid, concurrentiekracht en strategische autonomie (waaronder Defensie) waar recent EU-beleid zich op richt (Draghi 2024, Competitiveness Compass 2025). De gateway regio van Zuid-Holland is van blijvend nationaal en Europees economisch belang – maar die potentie vergt investeringen om waargemaakt te worden. Een forse opgave terwijl ruimte en middelen schaars zijn. In dit licht staan in de Ruimtelijk Economische Visie van de provincie (2025) brede welvaart en selectieve groei centraal.

Hoe succesvol te herstructureren als economie, met welke investeringen in transities en met een opgave voor brede welvaart voor onze inwoners – dat is de centrale vraag voor dit voorstel. Een achterliggende kennisvraag is hoe de economische activiteiten op het spoor te komen die het meest bijdragen aan een goede mix van economische, ecologische en sociale waarde. De bestaande statistieken bieden onvoldoende aanknopingspunten om hier zicht op te krijgen.

Zowel vanuit de vraag als het aanbod van regionale arbeid ontstaat een duidelijke drang naar economische structuurversterking. Het arbeidsaanbod stagneert kwantitatief door minder migratie, weinig rek in participatie, vergijzing en lage werkloosheid. De bestaande beroepsbevolking moet en wil daarmee productiever werken met hogere lonen. De arbeidsvraag neemt nog steeds toe, in alle sectoren, de vraag is hoe en in welke mate vooral in de vraag naar arbeid kan worden voorzien voor activiteiten die bijdragen aan de belangrijke transitie van de regio (energie, circulair, digitalisering) en aan een inclusieve economie. Daarbij is een belangrijke vraag hoe robotisering en automatisering kunnen bijdragen aan verbetering van de arbeidsproductiviteit ofwel als hulpmiddel voor werknemers ofwel als vervanging voor de zwaarste vormen van werk. De arbeidsmarkt is dus blijvend gespannen, kwantitatief en kwalitatief, ook voor langere tijd in de toekomst. Dit bepaalt de kwaliteit van de **concurrentiepositie** en het **verdienvermogen** van de regio sterk, maar ook de complementaire kwaliteit en beschikbaarheid van groen, huizen, grond en infrastructuur staat onder druk. Investeringsvraagstukken zijn nodig terwijl fondsen schaars zijn. Tegelijkertijd kan niet iedereen mee met een upgradage van de economie: sociale ongelijkheid neemt toe in vooral de steden, en afruil met milieuwaarde is aan de orde van de dag. De **brede welvaart** is gemiddeld in Zuid-Holland laag, maar de meting ervan verhuult veel detail. De regionale groeiagenda signaleert het vasthoudende karakter van de opgaven (die groter is dan in andere regio's door padafhankelijkheid en specialisaties). De urgentie van dit vraagstuk is groot en van belang niet alleen voor de lokale en regionale economie, maar ook voor de nationale en Europese economie. De regio loopt tegen allerlei grenzen aan, naast een tekort aan arbeidskrachten, schaarste aan zoetwater, netcongestie, afnemende biodiversiteit en een tekort aan woningen. Ook wettelijke beperkingen rond stikstof, CO2 en waterkwaliteit spelen een rol. Daar komt bij dat er nauwelijks ruimte beschikbaar is voor nieuwe economische ontwikkelingen. Tegelijkertijd vraagt de transitie van de economie ook om extra ruimte, bijvoorbeeld voor de circulaire economie.

Inzicht is nodig in de identificatie en ontwikkeling van economische activiteiten die bijdragen aan concurrentiekracht en aan groei van de brede welvaart in Zuid-Holland. Welke activiteiten maken de regio (regio's) op lange termijn innovatiever en complexer in productiestructuur en vergroten daarmee de economische weerbaarheid? Hoe sturen we op ondersteuning en stimulering van deze activiteiten door de verschillende actoren in het ecosysteem voor ondernemen en innoveren in Zuid-Holland. Hierbij dient een raamwerk en projectportfolio van regionale mee- en tegenkoppelingen in dimensies van vestigingsmilieu en brede welvaart (gezondheid, veiligheid, geluk, bestaanszekerheid) te worden ontwikkeld, met implicaties voor heterogene bevolkingsgroepen (verdelen van groei en bevorderen van welzijn). Het ontwikkelen van initiatie en evaluatie methodes van investeringen met meervoudige waarde creatie met toepassingen op woningbouw, voorzieningen, groen, infrastructuur en brede welvaart vergt een wetenschappelijke inbedding met een toepasbaar handelingskader. Het welzijn van generaties verdient speciale aandacht. Iedere Zuid-Hollander moet, ook in de toekomst, een goede boterham kunnen verdienen.

Het programma is een succes als het raamwerk van identificatie en evaluatie kan worden toegepast in de **realisatie** van regionale ontwikkeling en ruimtelijk beleid (zoals mogelijk branchering), stimulering van innovatie en participatie op de arbeidsmarkt, en verbetering van brede welvaartsdoelen (groeiagenda Zuid-Holland) in **projecten gericht op transitie en structuurverandering**. En ons daarmee helpt om de transitie van de Zuid-Hollandse economie gericht te versnellen, waarmee ook de relatief achterblijvende brede welvaart kan worden vergroot.

Maatschappelijke stakeholders zijn Ministerie van EZ/KGG, de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag, regionale investeringsmaatschappijen (IQ voor Zuid-Holland), de Economic Board Zuid-Holland, gemeenten, stakeholders in regio-deals, universiteiten, scholen en kennisinstellingen (TNO). De inzet van bedrijven is belangrijk bij de uitvoering van een economische agenda, maar dat vergt een andere programmeringsmethodiek. De nu voorgestelde thematische focus is – in lijn met het doel van het programma – op het regionale systeemniveau.

2. Passendheid NWA programma¹

- a. Waarom is de NWA het meest voor de hand liggende instrument? Wat is de meerwaarde van de NWA? Vraagt het onderwerp om een breed interdisciplinair perspectief en de combinatie van fundamentele, toegepaste en praktijkgerichte inzichten en waarom?

Het onderwerp van het voorstel, economische herstructurering met vergroting van brede welvaart en de daarvoor benodigde investeringen in transitie is bij uitstek een onderwerp dat een publiek oogmerk heeft. Bedrijven kunnen niet alleen voor de nodige systeeminvesteringen opdraaien: de investeringen in transitie-voorwaarden en brede welvaart overstijgen het bedrijfsbelang vrijwel altijd in grote mate. Consortia met individuele bedrijven zijn beperkt mogelijk (zoals in KIC, vooral als het gaat om de lokale arbeidsmarkt), maar het regionaal belang waar de provincie voor staat heeft groter inzicht en investeringen nodig, met identificatie van maatschappelijke kosten en baten. Het NWA-programma is daarvoor passend. Overheden, kennisinstellingen, inwoners en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven vormen idealiter samen een consortium in deze call. Voor de koppeling van transitie en dimensies van brede welvaart zijn fundamentele en toegepaste inzichten noodzakelijk. Zuid-Holland kent een aantal grote herstructureringsopgaven en transitiekansen terwijl tegelijkertijd geïnvesteerd moet worden in innovatie en het publieke belang voor een concurrerend vestigingsmilieu. Een interdisciplinair perspectief is bij uitstek nodig: economie, gebiedsontwikkeling, sociologie, bestuurskunde en innovatiewetenschappen zijn gezamenlijk essentieel voor de thematiek in de regio. Om het handelingsperspectief van overheden in de systeemanalyse te accommoderen is ook trans-disciplinair onderzoek van belang. Investeringen in woningbouw, ruimte voor bedrijven, leefomgeving en bereikbaarheid zijn belangrijke voorwaarden voor de regio.

- b. Bij welke NWA-route(s) (en eventueel game-changers binnen deze route(s)) sluit het onderwerp aan?

Dit voorstel sluit met name aan bij de volgende NWA routes:

- Towards resilient societies, passend bij de gamechangers Towards new forms of political and governance arrangements en Towards new forms of work and value creation
- Smart, liveable cities, passend bij met name de gamechanger resilient design
- circulaire economie passend bij de game-changers consistent policy context en social understanding
- Groene route passend bij de gamechanger nature-positive society
- Smart Industry, in meer algemene zin en niet specifiek bij een van de gamechangers.

Digitalisering is een van de transitie's waar de Zuid- Hollandse economie mee te maken heeft, en raakt daarmee de route als geheel.

3. Relevante beleidsterreinen

Raakt dit onderwerp aan het beleidsterrein van meerdere/andere vakdepartementen en/of beleidsdirecties en/of andere overheden? Is samenwerking gezocht rond dit thema voor dit programma? Zijn bij dit voorstel nu alle noodzakelijke partijen betrokken voor wie het onderwerp relevant is? Ziet u mogelijkheden voor meer/andere partijen bij uitwerking van het voorstel?

Dit onderwerp sluit aan en is ondersteunend aan meerdere overheden:

- Nationaal beleid rond economische dynamiek, transitie's en ruimtegebruik, zoals de Nota's ruimte en regionale investeringsagenda's van ministerie van Binnenlandse zaken en de

¹ <https://www.nwo.nl/onderzoeksprogrammas/nationale-wetenschapsagenda>

ook de Verkenning en Visie Regionaal-Economische Dynamiek, 2025 van het Ministerie van economische Zaken.

- Regionaal economisch beleid van de gemeentes Rotterdam, Delft en Leiden en de Metropool Rotterdam Den Haag (MRDH) in de Provincie Zuid-Holland

Het is goed mogelijk dat het Ministeries van EZ, KGG, BZ of VRO ook interesse in dit voorstel hebben. We wilden echter eerst duidelijkheid over de mogelijke honorering van dit idee voordat we onze contacten bij de ministeries hierin betrekken. Dit voorstel is slechts de aanzet, bij de uitwerking richting een call willen we inventariseren of de regionale focus ook opgeschaald kan worden naar landelijke of andere regionale aanpakken.

4. Budget

Wat is het beschikbare budget en door wie is dit budget gegarandeerd? Geef aan (indien van toepassing) hoe de verdeling van de inleg over verschillende partijen eruit ziet.

€1,5 miljoen

Dit bedrag komt vooralsnog van de provincie Zuid-Holland, verdeeld over vier jaar. Zoals hierboven genoemd verkennen we nog of er andere partners mee willen financieren in de regio of vanuit relevante ministeries. Gegeven de deadline was dit nu nog niet mogelijk.